

Abaújszántói Elő-hegy kaptárkövei természeti emlék kezelési terve

A) A TERMÉSZETVÉDELMI KEZELÉSI TERVET MEGALAPOZÓ DOKUMENTÁCIÓ

1. Általános adatok

1.1. A tervezési terület azonosító adatai

a) Közigazgatási elhelyezkedése:

Vármegye: Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegye

Település: Abaújszántó

A terület kiterjedése Abaújszántó 055/16 helyrajzi számú ingatlanból 22003 m², azaz 2,2003 ha.

1	A) Védett természeti terület elnevezése	B) Település	C) Területi lehatárolás ingatlan-nyilvántartási helyrajzi számok / Egységes Országos Vetületi Rendszer (EOV) koordináták alapján	D) Össz-kiterjedés	E) Működési területével érintett nemzeti park igazgatóság																				
2	Abaújszántói Elő-hegy kaptárkövei természeti emlék	Abaújszántó	055/16 hrsz.-ból az <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center;">Y</td> <td style="text-align: center;">X</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">810738,25</td> <td style="text-align: center;">328041,88</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">810762,19</td> <td style="text-align: center;">327964,49</td> </tr> </table> EOV koordináták által kijelölt vonaltól K-re, az <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center;">Y</td> <td style="text-align: center;">X</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">810794,53</td> <td style="text-align: center;">327959,62</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">810961,00</td> <td style="text-align: center;">327923,28</td> </tr> </table> EOV koordináták által kijelölt vonaltól É-ra és az <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center;">Y</td> <td style="text-align: center;">X</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">811074,44</td> <td style="text-align: center;">327939,69</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">811115,00</td> <td style="text-align: center;">327964,00</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">811117,02</td> <td style="text-align: center;">328000,52</td> </tr> </table> EOV koordináták által kijelölt vonaltól Ny-ra eső, 2,2003 ha kiterjedésű rész	Y	X	810738,25	328041,88	810762,19	327964,49	Y	X	810794,53	327959,62	810961,00	327923,28	Y	X	811074,44	327939,69	811115,00	327964,00	811117,02	328000,52	2,2003 ha	Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság
Y	X																								
810738,25	328041,88																								
810762,19	327964,49																								
Y	X																								
810794,53	327959,62																								
810961,00	327923,28																								
Y	X																								
811074,44	327939,69																								
811115,00	327964,00																								
811117,02	328000,52																								

A terület védettségi kategóriája: **természeti emlék**

Védett terület neve: **Abaújszántó Elő-hegy kaptárkövei természeti emlék**

Törzskönyvi száma: -

Védetté nyilvánító jogszabály: -

b) A védelemre tervezett természeti területtel működési területe szerint érintett nemzeti park igazgatóság: **Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság**

c) Tervezési területen illetékes természetvédelmi hatóság: **Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Hulladékgazdálkodási Főosztály Természetvédelmi Osztály**

d) Tervezési területtel átfedő, európai közösségi jelentőségű, vagy nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó terület megnevezése és sorszáma: **a terület része a HUBN10007 Zempléni-hegység a Szerencsi-dombsággal és a Hernád-völgyel különleges madárvédelmi területnek**

1.2. A tervezési terület természetvédelmi rendeltetése

- A földtudományi (geológiai és geomorfológiai), valamint kultúrtörténeti (régészeti) értéket hordozó kaptárkő fennmaradásának biztosítása.
- A kaptárkő környezetében található régi, felhagyott kőfejtő, védett növény- és állatfajok, életközösségek megőrzése, életfeltételeik zavartalanágának és fennmaradásának biztosítása.
- A kultúrtörténeti és természeti értékek feltárását, megismerését, megőrzését szolgáló kutatási tevékenységek feltételeinek biztosítása.
- A terület ismeretterjesztési, oktatási és környezeti nevelési célokat szolgáló bemutatása, a szemléletformálást, a környezettudatos magatartást szolgáló oktatási, nevelési, bemutatási feltételek fejlesztése.

1.3. Ingatlan-nyilvántartási adatok

Település neve	Hrsz/alrészlet	Kiterjedés (ha)	Művelési ág	Tulajdonos, tulajdonosi csoport	Vagyonkezelő
Abaújszántó	055/16*	13,7775	erdő	Magán-tulajdonosok	-

* - a tervezési terület csak részben érinti az ingatlant

1.4. A tervezési területre vonatkozó egyéb hatályos előírások

Világörökségi kezelési terv:

Abaújszántó kül- és belterülete a Tokaj-hegylánc történeti borvidék és kultúrtáj világörökségi terület része, az 5/2012. (II. 7.) NEFMI rendelet szerint történeti táj és érvényes rá a 485/2016 (XII. 28.) Korm. rendeletben kihirdetett világörökségi kezelési terv.

Ökológiai Hálózat:

Országos Ökológiai Hálózat magterületének övezete – 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről.

Natura 2000 terület:

HUBN10007 Zempléni-hegység a Szerencsi-dombsággal és a Hernád-völgygel különleges madárvédelmi terület rész, ezért a madárvédelmi terület Natura 2000 fenntartási terve érvényes rá.

A Natura 2000 fenntartási tervben a területre vonatkozó speciális kezelési előírás nem szerepel, az erdőkre vonatkozó általános kezelési javaslatok vonatkoznak rá.

Településrendezési terv:

Abaújszántó város Településrendezési tervében Általános, korlátozott használatú mezőgazdasági terület, Természetvédelmi Területként szerepel – valószínűleg a Natura 2000 területtel való érintettség miatt kapta ezt a besorolást a rendezési tervben.

Erdőterv:

A kaptárkövek az Erdőbényei erdőtervezési körzet Abaújszántó 60A erdőrészletben található, rendezetlen tulajdonú erdőben helyezkednek el. Az erdőrészletben az erdő elsődleges rendeltetése talajvédelmi, másodlagos rendeltetése Natura 2000 erdő. Vágásos üzemmódban van részleges korlátozással. A faállomány típusa: akác. Bejegyzett erdőgazdálkodó nincs. A következő tervezés éve 2030. Az adott körzetre érvényes erdőtervezési alapidokumentációk az Agrárminisztérium honlapján érhetők el: https://foldalap.am.gov.hu/Korzeti_erdotervek_archivuma_news_314; <https://drive.google.com/drive/folders/1TEqfgKLF4xhyOFsPTTcHC1kvU4ot1X1h>.

Vadgazdálkodási üzemtervek:

A tervezési terület a 13/2016. (III. 2.) FM rendelet alapján az Északi hegy- és dombvidéki Vadgazdálkodási Tájon belül a 206-os számú Zemplén-Bodrogközi Vadgazdálkodási tájegységbe tartozik. Fő vadfaja a gímszarvas, területe nagyjából hegyvidéki (Zemplén), kisebb részben síkvidéki (Bodrogköz) jellegű, magas erdőszűlességgel. A tágabb térség vadállományának jellemzőit, a vadállomány-szabályozásának irányelveit, a fenntartandó vadlétszámra vonatkozó irányelveket, illetve a természet- és tájvédelmi szempontokat rögzítő tájegységi vadgazdálkodási terv elérhető: <http://www.ova.info.hu/ujvgtajak.html>.

A terv az Északi hegy- és dombvidéki Vadgazdálkodási Táj vadgazdálkodási tájegységeinek vadgazdálkodási tervéről szóló 14/2018. (VII. 3.) AM rendelettel került kihirdetésre.

A vadgazdálkodási üzemtervek 2037. február 28-ig érvényesek, és a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Kormányhivatal Agrárügyi Főosztály Földművelésügyi Osztályán érhetők el.

A 05-658430-206 kódszámú vadászterület vadászatra jogosultja a Dél-Nyugat Zempléni Vadásztársaság.

2. A tervezési terület állapotának leírása

2.1. Környezeti elemek

A tervezési területen lévő fülkés sziklák Abaújszántótól keletre az Elő-hegy Boglyos-patak felé lejtő északi oldalán található riolittufa sziklavonulatban fordulnak elő, két ponton egymástól 300 m távolságra. A keleti kaptárkő 2 db ÉNy-ra néző fülkével egy felhagyott kőbánya az ún. Kőporos peremén található 220 m magasságban, míg a nyugatabbra lévő 2 db fülkés szikla közül az egyik két ÉK-re néző fülkével 225 m magasságban, a másik szintén két É-ÉNY-ra néző fülkével 220 m-es magasságban helyezkedik el.

A terület Magyarország kistájainak katasztere szerint (DÖVÉNYI 2010) már a Központi – Zemplén délnyugati pereme, ahol az éghajlat szubkontinentális mérsékelt hűvös-mérsékelt száraz. A napsütéses órák száma 1850, az évi középhőmérséklet 9-9,5 °C, az évi csapadékösszeg 350–700 mm. A terület vizei északon a Boglyos-patakba, onnan az Aranyos-patakba folynak.

Itt a felső-szarmatában andezites vulkáni tevékenység folyt, amely a Tokaj–Abaújszántó vonal mentén riolitot és riolittufát produkált.

A fülkéket tartalmazó sziklák a *Vizolyi Riolittufa Formáció* és *Szerencsi Riolittufa Formáció* anyagából állnak.

A Vizolyi Riolittufa Formációt riolit lavinatufa, hullott és áthalmazott riolittufa és tufit építi fel. Az utóbbiak esetenként diatomásak, különösen a lavinatufákban gyakoriak a fumarolás kifúvások nyomai, a kovásodás, az agyagásványosodás. A területen található Sulyomtetői Riolit tagozat többnyire magasabb térszínen, sapkaszzerűen borítja a tufákat és egykor többé-kevésbé összefüggő lávatakaró lepusztult roncsainak tekinthető. A formáció maximális vastagsága 150 m, radiometrikus kora 11,0–11,4 millió év közötti.

A Szerencsi formációba a Tokaji-hegységben elterjedt alsó-szarmata savanyú piroklastikumok tartoznak, melyek a szerencsi régióban legalább 4 explózió termékeire bonthatók. Az átlagos SiO₂ tartalma 69–75%. Vastagsága 350–500 m. Kora 11,7–12,3 millió év. A formáció hullott „kőtufa” változatait az Abaújszántói Tagozatba, míg a viszonylag alárendelt áthalmazott hulló változatát a Kékedi Tagozatba soroljuk (PENTELENYI 2000, GYALOG 2005).

Az Elő-hegyen főleg horzsaköves riolittufa fordul elő, amelyet építőkönek bányásztak (LENGYEL 1952, 1954).

A kaptárkövek geomorfológiai megjelenését elsősorban a kitettség és az időjárási viszonyok határozzák meg. A kaptárköveket alkotó tufakőzet mállékony, könnyen faragható, nem fagyálló, a szélsőséges időjárási viszonyoknak kevésbé ellenálló.

A tufafelszíneken általában barnaföldek alakultak ki, de – a fülkés sziklákat is figyelembe véve – jelentős a kopárok részaránya. A sziklákat fedő kevésbé vastag, törmelékes talajokat a ranker és váztalajok közé sorolhatjuk. Az utóbbi 70-80 évben a talajosodási folyamatok felerősödtek.

2.2. Élettelen természeti értékek

A kaptárkövek az abaujszántói Elő-hegy északi oldalán, a Boglyos-patak völgyére nézve 220-225 m tengerszint feletti magasságban helyezkednek el két különböző helyen egymástól légvonalban 300 méterre. Összesen három riolittufa szikla, melyek falában az összesen 6 db faragott fülke található.

Az első szikla (B.1.b) az EOV X: 811091, Y: 327974 koordinátákon található. Rajta két jól felismerhető északnyugatra néző fülke figyelhető meg. A fülkék egy felhagyott kőbánya, az ún. Kőporos közvetlen környezetében, annak északkeleti részén helyezkednek el. Valószínűleg több is volt belőlük, melyet a kőbányászat semmisített meg. Az I/1. fülke 78 cm magas, 30 cm széles, 27 cm mély, felül boltozat formában kiképzett. Körülötte 4 cm széles perem azonosítható, mely bal oldalon és a boltív tetején teljesen ép, de jobb oldalon félig már lekopott. Az aljzattól mért távolsága nehezen értelmezhető, de gyakorlatilag a megközelítést szolgáló sziklaperem legalján helyezkedik el.

Tőle keletre egy szintén fülkének látszó faragás van (I/2.), de iránya nem függőleges, hanem kb. 80 fokos szöget zár be és egy sziklahasadékban van. Részleges, valószínűleg lekopott, vagy letört fülke. Legnagyobb magassága 47 cm, szélessége 25 cm, mélysége 7-8 cm, boltozatos felső részén és bal szélén 3 cm-es perem figyelhető meg.

A befoglaló szikla magassága a völgytalptól számítva kb. 15-18 m, de maga a fülkés sziklákat tartalmazó sziklarész 9,8 m magas és 4,8 m széles.

A II. (EOV X: 810783, Y: 327983) szikla (B.1.c) az elsőtől nyugatra 300 méterre 225 m tengerszint feletti magasságban található, rajta két kisebb északkeletre néző bemohásodott fülke van. A szikla magassága 8,9 m, szélessége 12,1 m.

A nyugatibb nagyobb fülke (II/1. fülke) 50 cm magas, 25 cm széles, 10 cm mély, felül boltozat formában kiképzett. Boltozata felett és mellette jobb oldalon, rövid szakaszon két centiméteres perem is felismerhető. A fülke a befogadó szikla aljától kb. két méterre van. A II/2 fülke az előzőtől 60 cm-re nyugatra helyezkedik el. 55 cm magas, 27 cm széles, 10 cm mély. Csak a felső pereme látszik, ami 3 cm széles. A szikla aljától mért távolsága 2,5 m.

A III. szikla (EOV X: 810784, Y: 327999) (B.1.d) közvetlenül a II. szikla alatt helyezkedik el 220 m tengerszint feletti magasságban, rajta egy nagyobb (III/1.) és egy kisebb (III/2.) fülke ismerhető fel. A szikla szélessége 6,8 m, magassága 5,5 m.

A nyugatabbi északnyugatra néző nagyobb fülke 79 cm magas, 26 cm széles és 19 cm mély, felül boltozatos formában kiképzett. 4 cm széles pereme körben jól kivehető. A fülke alja az aljzattól 90 cm-es magasságban helyezkedik el. Tőle keletre a szikla aljában a talajszinttől 44 cm távolságra egy kisebb fülke látható. Ez a III/2. fülke 66 cm magas, 29 cm széles, 18 cm mély tetején boltozatos. 4 cm széles pereme a tetején és a jobb oldalán látható.

A fülkék összefoglaló táblázata (BARÁZ et al. 2011 nyomán)

Lelőhely neve	Település	Kód-jelzés	Fülkés sziklák száma	Fülkék száma	Befogadó kőzet	Természetvédelmi oltalom
Elő-hegy	Abaújszántó	B.1.b.	1	2 (I/1. és I/2.)	szarmata riolittufa	nem védett (Natura 2000 terület)
Elő-hegy	Abaújszántó	B.1.c.	1	2 (II/1 és II/2.)	szarmata riolittufa	nem védett (Natura 2000 terület)
Elő-hegy	Abaújszántó	B.1.d.	1	2 (III/1. és III/2.)	szarmata riolittufa	nem védett (Natura 2000 terület)

2.3. Biológiai jellemzők

A terület állatföldrajzi szempontból az *Ősmátra* (**Matricum**) faunakörzetbe, a (**Eumatricum**) faunajárásba tartozik. Növényföldrajzi besorolása szerint a *Pannoniai Flóratartomány* (**Pannonicum**) *Északi-középhegység* (**Matricum**) flóraidékének *Tokaji* (**Tokajense**) flórajárásához tartozik.

A riolittufa vonulat északi oldalát és részben tetejét is mészkerülő-tölgyes borítja, melyben akácelegyedés tapasztalható. Uralkodó faja az aljnövényzetben a *Luzula albida*, *Poa nemoralis*, *Viscaria vulgaris*. Kora tavaszi aszpektusban a *Corydalis solida* és a *Veronica hederifolia* jellemző. A völgytalpon szintén akácelegyes puhafás ligeterdő maradványok találhatóak *Salix fragilis*-szel, *Acer campestre* és *Acer platanoides* fajokkal. Védett növényfajként a *Dryopteris carthusiana* előfordulását, az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növényfajok közül a *Galanthus nivalis* előfordulást kell megemlíteni. Páfrányfajok közül a sziklákön gyakori még a *Polypodium vulgare*. A területen a sziklák és a talaj mohaborítása is jelentős (50-80%).

2.4. Táj- és kultúrtörténeti adottságok

A Tokaj–Zempléni-hegyvidék eddig egyetlen ismert fülkés sziklája az abaújszántói Gyűrűtető Ördög-sziklája volt, melyben 5 db fülke és egy kisebb bevágás található. A sziklát SAÁD ANDOR (1958, 1963, 1966) kaptárkőként írta le, majd MIHÁLY PÉTER (1978–1979) ismertette topográfiai munkájában. Ez volt ezidáig Magyarország legkeletibb kaptárköve, de ezt a titulus az elő-hegyi 3 kaptárkő vette át.

A Bükk hegység előtere sokkal gazdagabb fülkés sziklákban, mint ez a terület, ezért a történeti áttekintést ezek alapján adjuk.

A fülkés sziklákat a szomolyai lakosok nevezték kaptárköveknek, Eger környékén vakablakos köveknek, másutt köpüsköveknek, Ördögtoronynak, Nagybábaszéknek, Nyergesnek, Hegyeskönek, Kecskőnek, Ablakoskönek, Királyszékének, Kősárcánynak mondják azokat. Legismertebbé és legelterjedtebbé a kaptárkő elnevezés vált. Ezen a néven említik tanulmányaikban a kaptárkövek rejtélyének megoldásán fáradozó kutatók is: 1865-ben KUBINYI FERENC, 1885-ben és 1891-ben BARTALOS GYULA, 1939-ben KLEIN GÁSPÁR, a 60-as években SAÁD ANDOR, a 70-es évektől pedig MIHÁLY PÉTER.

Legtöbb vitát a sziklaalakzatok oldalaiba vájt fülkék eredete, készítésük oka váltott ki. Az átlagosan 60 cm magas, 30 cm széles és 25-30 cm mély fülkék peremén – az épségben lévőknél még jól láthatóan – bemélyedő keret fut körbe, széleiken néhol lyukak is kivehetők. Ezek a nyomok arra utalnak, hogy a fülkéket lefedték, a fedlapot a lyukakba vert ékekkel rögzítették. A keretnyommal rendelkező fülkék elég rendszertelenül vannak elhelyezve a sziklafalakon, a nyílások rendkívüli formagazdagsága pedig megkövetelte, hogy mindegyikhez egyedi méretű és alakú fedelet készítsenek.

A kaptárfülkék rendeltetésével kapcsolatban számos feltevés, elmélet született. E téma első alapos kutatója az egi történész-régész pap, BARTALOS GYULA szerint a kaptárkövek síremlékek voltak, s a fülkébe az elhunytak hamvait rejtő urnákat helyezték. A kőfülkék kifaragását eleinte a hun-magyarokhoz, később a keltákhoz illetve a szkítákhoz kötötte. KLEIN GÁSPÁR borsod megyei főlevéltáros a vakablakoknak bálványtartó, áldozatbemutató rendeltetést valószínűsített, s azokat honfoglalás-kori emlékeknek tartotta. Már BARTOS megemlítette – hangot adva kételyeinek – a ma leginkább ismert és elfogadott véleményt, miszerint a fülkében hajdan méhészkedtek: „A köznép, mely a pillanat hatása alatt okoskodik, a fülkékről kaptárköveknek mondja e sziklákat, szerinte ezek a régi ember méhese

lettek volna, mintha kőben és árnyékos oldalon laknék a méh.” – írta 1891-ben az Archaeologiai Értesítő lapjain. A sziklaméhészeti rendeltetés legmeghatározóbb képviselője SAÁD ANDOR miskolci orvos volt, aki KOREK JÓZSEF régésszel az 1960-as évek elején ásatásokat végzett Szomolyán az V. sziklavonulat kőfülkéjében. A régészeti feltárások során előkerült, 11–14. századból származó leletek azonban egyik feltevés igazolására sem szolgáltattak bizonyítékot.

Ennek ellenére mégis az a nézet vált elfogadottá és a közvélemény számára ismertté, hogy a kaptárkövek fülkéi a középkori erdei sziklaméhészet emlékei s a méhészetnek ezt a formáját vagy a honfoglaláskor magyarsághoz csatlakozott kabarok vagy egy Balkán-félszigetről idemenekült kicsiny népcsoport (agriánok) honosították meg. A kaptárkövek fülkéinek méhészkedésre történő felhasználásával kapcsolatban felmerül azonban néhány kétség! Elgondolkodtató a fülkék égtájak szerinti változatos elhelyezkedése éppúgy, mint a talajszinthez közeli vagy éppen megközelíthetetlen helyre, sötét, hűvös sziklahasadékokba, vízmosások falába faragott fülkék jelenléte. De a keskeny és sekély, sőt előrebukó fülkék esetében is kizárható a méhtartás. A 11. századtól írásos adatok tanúskodnak a méhészet meglétéről, oklevelekben olvashatunk erdei méhészekről, méh vadászokról, de a sziklaméhészetről hallgatnak a források. A szájhagyományok pedig megoszlanak a kultikus és a gazdasági rendeltetés közt.

A tervezési területen található továbbá kultúrtörténeti (és ipartörténeti) emlékként a Kőporos elnevezésű felhagyott kőbánya, ahol a méretéből adódóan valószínűleg kézi fejtés történt. A bányában szabályos kialakítású fejtési udvarokat és falakat, valamint a bányaudvarban szabályos hasáb alakúra faragott, valószínűleg már szállításra előkészített kőtömböket találni, melyek a hajdani (kézi) kőbányászat látványos emlékei.

2.5. Oktatás, kutatás

A kaptárkövek első alapos kutatója BARTALOS GYULA tudós pap, aki az „emlékkövek”-ről 1885-ben és 1891-ben két tanulmányt jelentetett meg, lerakva ezzel a kaptárkő-kutatás alapjait. KLEIN GÁSPÁR borsod megyei főlevéltáros a vakablakoknak bálványtartó, áldozatbemutató rendeltetést valószínűsített, s azokat honfoglalás-kori emlékeknek tartotta. KOLACSKOVSKY LAJOS az 1930-as években foglalkozott a kaptárkövekkel. A kőfülkék topográfiai feldolgozását SAÁD ANDOR miskolci orvos kezdte meg.

Az 1960-as években Mihály Péter az összes akkor ismert kaptárkő-lelőhelyet bejárta, és egységes módszertan alapján feldolgozta. Kutatásainak eredményeit az 1970-es években különböző szakmai kiadványokban publikálta (MIHÁLY 1975, 1976, 1978-79). Később is több új előfordulást fedezett fel, illetve mások híradása alapján járt be először, és dolgozott fel tudományos igényességgel. A Pest megyei előfordulásokat érintően részt vett a 2010-ben, a TÉKA-program keretében történt terepi felmérésekben, és az adatok új szempontok szerinti rendszerezésében. A kaptárköveket és a fülkéket egységes kódrendszerbe helyezte, ami még napjainkban is használatos. A fülkéket kezdetben a méhészkedéshez kötötte, később a kultikus rendeltetést sem zárta ki. Fontos megjegyezni, hogy kaptárfülkéknek csak azokat a fülkéket nevezi, amelyek peremén – az épségben lévőkénél még jól láthatóan – bemélyedő keret fut körbe, s széleiken néhol lyukak is kivehetők. BARÁZ CSABA több új kaptárkő-lelőhelyet felkutatott és leírt. Egy MIHÁLY PÉTERREL közösen publikált tanulmányban összegezték a Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kaptárkövek topográfiai eredményeit, és a fülkék tipologizálása alapján a rendeltetésük azonosítására tettek kísérletet (BARÁZ, MIHÁLY 1995-1996). A bükkaljai kaptárkövekről – vázlatos országos kitekintéssel – a legteljesebb tanulmányt állította össze (BARÁZ 2000). Részt vett a 2010-ben és 2011-ben, a

TÉKA-program keretében történt terepi felmérésekben, és az adatok új szempontok szerinti rendszerezésében. A különböző szempontú hazai vizsgálatok összevetése és a külföldi tanulmányutak (Bulgária – Rodope, Törökország – Anatólia) tapasztalatai alapján a kaptárköveknek kultikus rendeltetést valószínűsít (BARÁZ ET AL 2011).

MIHÁLY PÉTER és BARÁZ CSABA kaptárkő topográfiai kódrendszere alapján a jelenlegi lelőhelyen lévő kövek az B.1. b., c., d. jelölést kapták. A térségben korábban talált Gyűr-völgyi előfordulás kódszáma így B. 1. a- ra változik. A kódjelzések a magyarországi kaptárkő-lelőhelyek azonosítását segítik. A nagybetű a megye kezdőbetűjét, az arab szám a települést, a kisbetű a kaptárkő-lelőhelyet településen belül (a római szám a sziklát, az arab szám a fülkét) jelöli.

Az Elő-hegyen található kaptárkövekre az abaujszántói származású MATISZ CSABA hívta fel a figyelmet 2026. 02. 27. napján az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóágra küldött levelében. Egy családi kirándulás alkalmával bukkant a kövekre és fülkékre, valamint előzetes felméréseket is végzett.

A Gyűr-völgyi kaptárkő védetté nyilvánítása 2014-ben zajlott le, jelenleg a veszélyeztető akác eltávolítása történik.

Az Elő-hegy kaptárköveinél kutatás és oktatási tevékenység jelenleg nem folyik. A védetté nyilvánítás előkészítésének keretében sor került a fülkés sziklák felmérésére és dokumentálására BARÁZ et al. 2011-es módszere alapján.

2.6. Gazdálkodási jellemzők

A kaptárköveket magába foglaló területen jelenleg erdőgazdálkodás folyik. A keleti kaptárkő közvetlen környezetében kőbányászat folyt, melynek nyomai ma is láthatók, jelenleg bejegyzett bányatelek nincs itt.

2.7. Veszélyeztető tényezők

Az időjárási elemek a szabad, mállékony kőzetfelszínek lepusztítását a morfológia kitettségnek megfelelően a völgyek délre néző oldalain képesek a legintenzívebben elvégezni. A kialakításukon túl azonban e külső erők a kaptárkövek lassú megsemmisítésében is jelentős szerepet játszanak. A környezetszennyeződés felerősödése miatt a tufa kőzetfajták mállása az utóbbi 30-40 évben jelentősen felgyorsult, ami a fülkés sziklák megőrzésének nem kedvez.

További veszélyeztető tényezőként kell figyelembe venni, hogy a fent leírt folyamatok hatására kialakult kopárok kedveznek az inváziós növények terjedésének, melyek közül elsősorban az akác megjelenése okozza a legnagyobb károkat. Az időjárási elemek mellett az akác és egyéb fásszárú növényzet gyökérzetének feszítő ereje pusztítja leginkább a sziklákat. Az akác visszaszorítása, és a fülkés sziklák, sziklafelszínek fásszárú növényzettől való mentesítése a legfontosabb kezelési feladat.

A nem megfelelően végzett erdőgazdasági tevékenység (fadöntés, közelítés, készletezés, szállítás stb.) is veszélyeztetheti a meredek oldalban lévő, kis magasságú sziklákat.

Természeti folyamatok következtében a sziklafelszín aprózódása és mállása a fülkék állapotára is hatást gyakorol.

Előfordulhat felelőtlen emberi beavatkozás (újbóli kőbányászat, vésés, faragás stb.) is, mely a sziklák vagy fülkék állapotát szintén kedvezőtlenül érinthetik.

B) RÉSZLETES TERMÉSZETVÉDELMI KEZELÉSI TERV

3. Természetvédelmi (kezelési) célkitűzések meghatározása

3.1. Természetvédelmi célkitűzések

- A kaptárkövek megóvása, valamint környezetük természeti állapotának fenntartása, javítása.
- A kaptárkövek és környezetük helyszíni kutatási lehetőségének biztosítása.
- A kaptárkövek és környezetük örökségvédelmi célú bemutatási lehetőségének biztosítása.
- A Kőporos elnevezésű felhagyott kőfejtő bányaudvarának, fejtési falainak és a hagyományos, a környékre korábban jellemző kézi művelésű kőbányászat egyéb emlékeinek megőrzése.

4. A részletes kezelési terv

4.1. Természetvédelmi stratégiák

- A kaptárkövek fennmaradását, környezetük megóvását és az egyéb természetvédelmi célkitűzések elérését elősegítő tevékenységek támogatása.
- A kaptárkövek és környezetük károsítását, megsemmisítését eredményező tevékenységek tiltása.
- A területhasználat szabályozása a kaptárkövek károsodásának megakadályozása érdekében.
- A területen folytatott gazdálkodási és egyéb emberi tevékenységek összhangjának biztosítása a természetvédelmi célkitűzésekkel, a terület rendeltetésével.
- A terület kutatásának, látogatásának, bemutatásának szabályozása, e tevékenységek összhangjának biztosítása a természetvédelmi célkitűzésekkel.

4.2. Részletes kezelési előírások

Település neve	Hrsz./a Irészet	Kiterjedés (ha)	Művelési ág	Tulajdonos, tulajdonosi csoport	Vagyonkezelő	Művelési ághoz kötött természetvédelmi kezelési előírás kódja	Művelési ághoz nem köthető természetvédelmi kezelési előírás kódja
Abaujszántó	055/16	13,7775*	erdő	magántulajdonos	magántulajdonos	3.2.1.	3.1.1., 3.1.2., 3.1.3., 3.1.4., 3.1.5., 3.1.6.

* - a tervezési terület csak részben érinti az ingatlant

4.2.1. Művelési ághoz nem köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

4.2.1.1. Földtani, felszínalakítási természeti értékek védelme

- A területen a felszín átalakítása, vagy az azzal járó bármilyen tevékenység kizárólag a meghatározott természetvédelmi célkitűzések elérése érdekében, a működési területével érintett, a természetvédelmi kezelésért felelős nemzeti park igazgatóság (a továbbiakban: igazgatóság) munkatársának jelenlétében végezhető. Ennek érdekében a felszín átalakítására irányuló, vagy az azzal járó bármilyen tevékenység megkezdése előtt 5 nappal a tervezett tevékenységről, annak helyéről és idejéről tájékoztatni kell az igazgatóságot.
- A területen követ fejtetni tilos.

4.2.1.2. Táj- és kultúrtörténeti értékek

- A kaptárköveket vésni, faragni, festeni, a fülkék alakját, méretét megváltoztatni tilos.
- A kaptárköveken tárgyakat, eszközöket, műszereket csak a meghatározott természetvédelmi célkitűzésekkel összhangban, az igazgatósággal történt egyeztetést követően lehet ideiglenesen vagy véglegesen elhelyezni. Az igazgatóság az egyeztetés nélkül vagy nem az egyeztetés eredményének megfelelően elhelyezett tárgyakat, eszközöket, műszereket eltávolíthatja.
- A kaptárkövekre és a fülkébe növényeket telepíteni tilos.
- A kaptárköveket veszélyeztető mohatelepeket és lágyszárúakat, továbbá a növényzet megtelepedését segítő talajt, növényi maradványokat az igazgatóság rendszeresen eltávolítja a fülkék felszínéről. Védett vagy fokozottan védett növényfajok (különösen védett mohafajok) egyedeinek eltávolítása esetén az igazgatóság gondoskodik a megfelelő élőhelyre történő átültetéséről.
- A kaptárköveken és közvetlen környezetükben megtelepülő, a sziklák állapotát – például a gyökérszövet repesztő hatása miatt – veszélyeztető fásszárú növényzetet, fa- és cserjefajokat a természetvédelmi célkitűzésekkel összhangban, az igazgatósággal egyeztetve el kell távolítani. A növényzet eltávolítását – az állagmegóvás érdekében sürgősen elvégzendő munkálatok kivételével – a vegetációs időszakon kívül kell elvégezni.
- A felhagyott kőfejtőben vésni, faragni, festeni, szemetet lerakni, sátorozni, sziklát mászni tilos.
- Kultúrtörténeti értékek megóvása érdekében a 3.1.1. pontban meghatározott tevékenységek a gyűjtőterületében érintett vármegyei hatókörű városi múzeum munkatársának jelenlétében végezhetők.

4.2.1.3. Kutatás, vizsgálatok

- A területen kutatási tevékenység kizárólag az igazgatósággal előzetesen egyeztetett kutatási terv alapján a fülkék eredetének, rendeltetésének, kultúrtörténeti szerepének feltárása, a befoglaló kőzetek és felszínformák, mint a fülkéket befoglaló földtani-felszínalakítási képződmények megismerése, valamint a természetvédelmi kezelést elősegítő ismeretek bővítése céljából engedélyezhető.
- A kutatás során kizárólag olyan tevékenység végezhető, amely nem ellentétes a terület rendeltetésével, a kutatás és annak módszere nem veszélyeztet, károsítja a kaptárköveket és a terület védett természeti értékeit.

- A kutatás publikált vagy adattárban elhelyezett eredményeit a kutatást végzőnek az igazgatóság számára elérhetővé kell tennie.

4.2.1.4. Terület- és földhasználat

- A területen építmény elhelyezése kizárólag az örökségvédelmi célú bemutatás és a kaptárkövek állagmegóvása érdekében engedélyezhető abban az esetben, ha az építmény a kaptárkö és környezete tájképi egységét károsan nem befolyásolja, állapotát nem veszélyezteti.
- A területen külszíni és mélyszinti bányaművelés nem folytatható.
- A területen vadgazdálkodási, vadászati létesítmény elhelyezése kizárólag az 1. pontban felsorolt természetvédelmi célkitűzések érdekében helyezhető el. A létesítmények elhelyezésére vonatkozó engedélykérelmek beadását megelőzően egyeztetni kell az igazgatósággal.

4.2.1.5. Látogatás

- Tilos a területen technikai- és extrém sport tevékenységet folytatni.
- A kaptárkövekre tilos felmászni. Kivételt képez ez alól az engedélyezett kutatás vagy a természetvédelmi kezelés céljából történő jelenlét.

4.2.1.6. Természetvédelmi infrastruktúra

- A terület határán, a fő megközelítési útvonalak mentén hatósági tájékoztató táblát kell kihelyezni, szükség szerinti mennyiségben. A táblák fenntartásáról gondoskodni kell.
- Amennyiben a területen az örökségvédelmi célú bemutatást szolgáló természetvédelmi infrastruktúra kiépítését nem az igazgatóság végzi, a bemutató útvonal nyomvonalát, a természetvédelmi infrastruktúra elemeit és azok elhelyezését, arculatát, valamint a tájékoztató táblák tartalmát (különös tekintettel a helyszínen betartandó látogatási szabályokra) előzetesen egyeztetni kell az igazgatósággal.

4.2.2. Művelési ághoz, vagy földhasználati módhoz köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

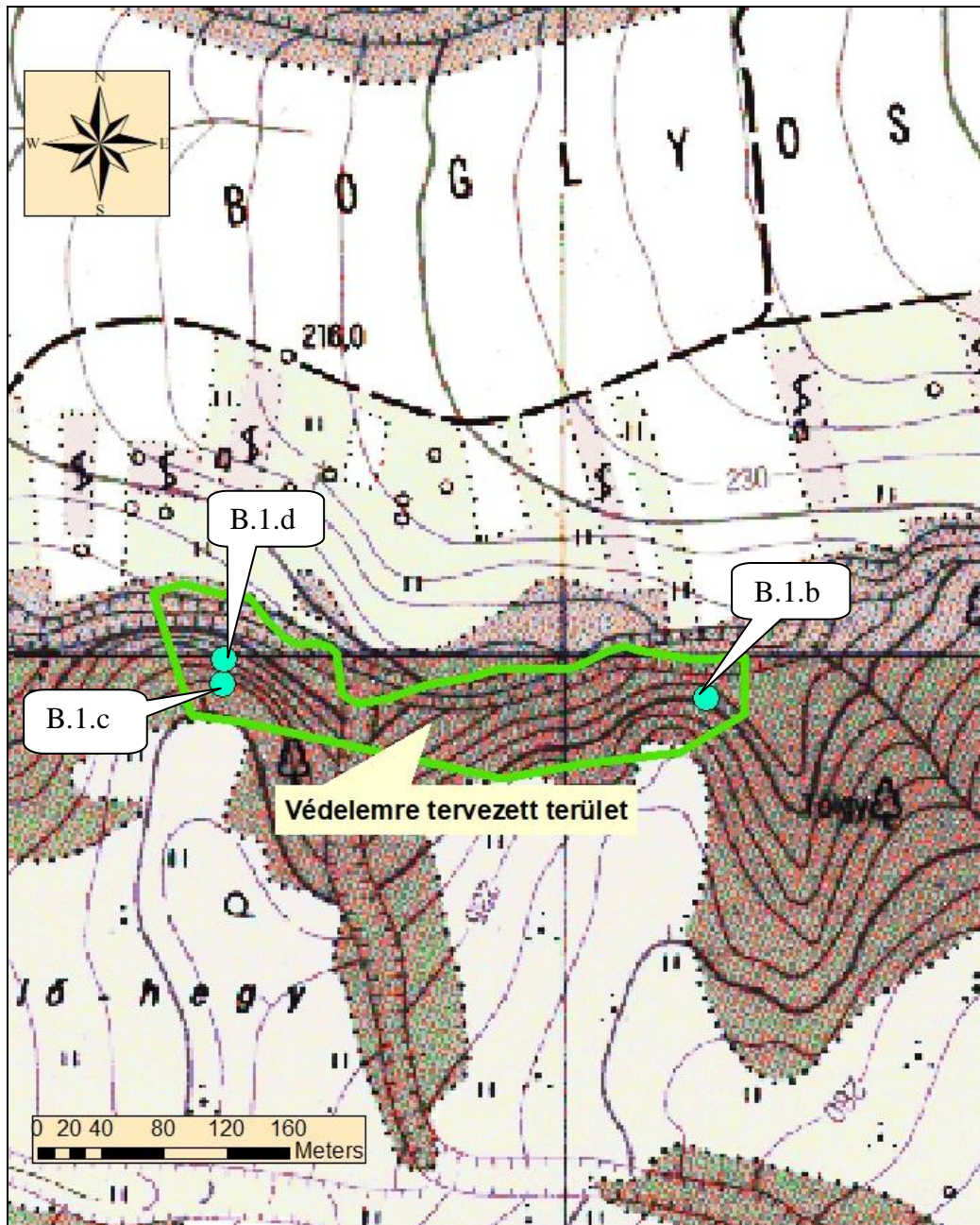
4.2.2.1. Erdők kezelése

- A kaptárköveket közvetlenül érintő közelítés, fadóntás, készletezés nem végezhető, kivéve inváziós fafajok pl. akác eltávolítása.
- A kaptárkövek közvetlen környezetében végzett inváziós fafajokat érintő fakitermelés előkészítése esetén a kivágandó faegyedek kijelölését az igazgatósággal együtt kell elvégezni, illetve a tulajdonossal egyeztetve az igazgatóság azt elvégzi.

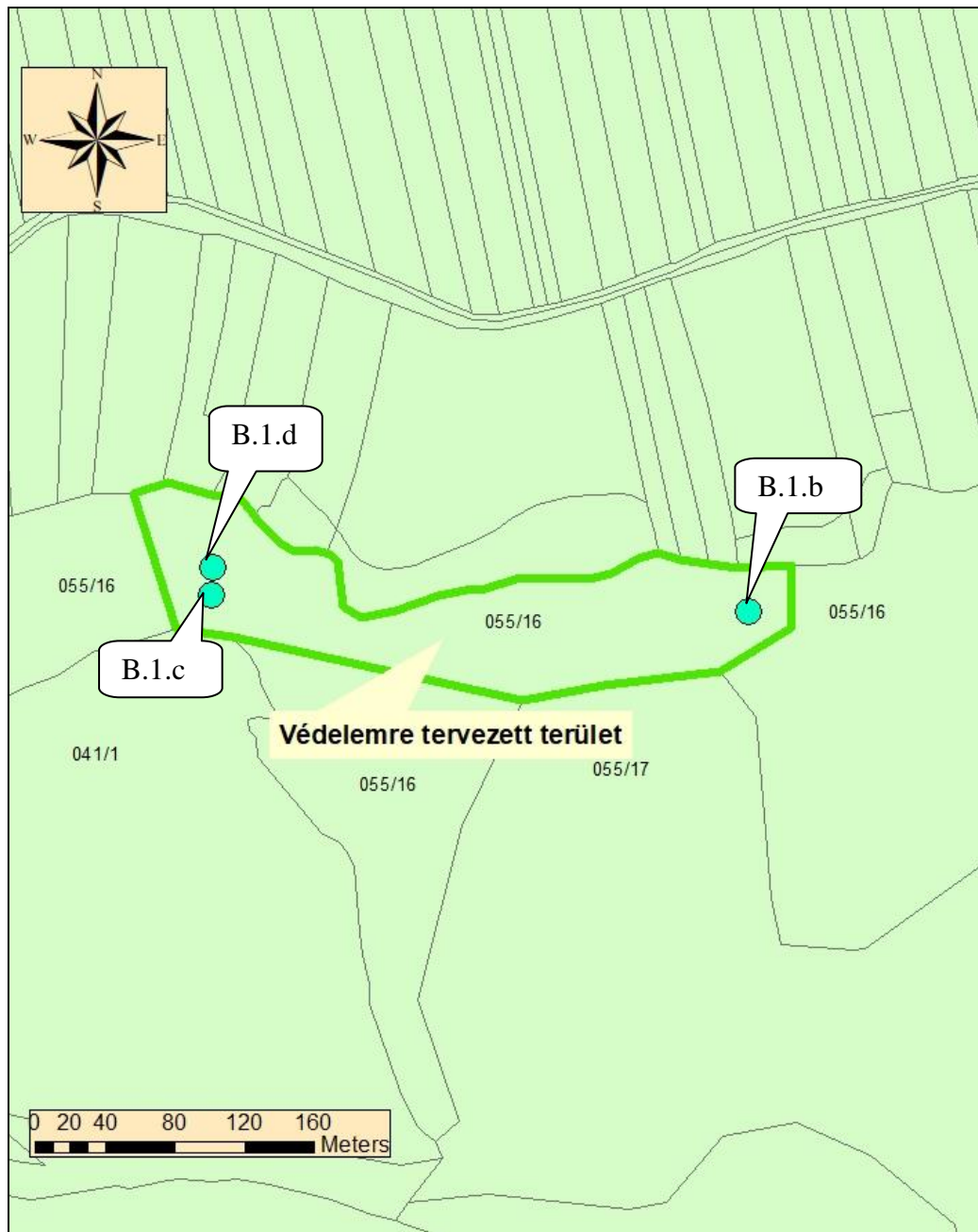
C) A TERVDOKUMENTÁCIÓ MELLÉKLETEI

4.3. Térképek

4.3.1. A védelemre tervezett terület topográfiai térképen (kék pontok a fülkés sziklák helyei)



4.3.2. A védelemre tervezett terület kataszteri térképen (kék pontok a fülkés sziklák helyei)



4.4. Fényképek



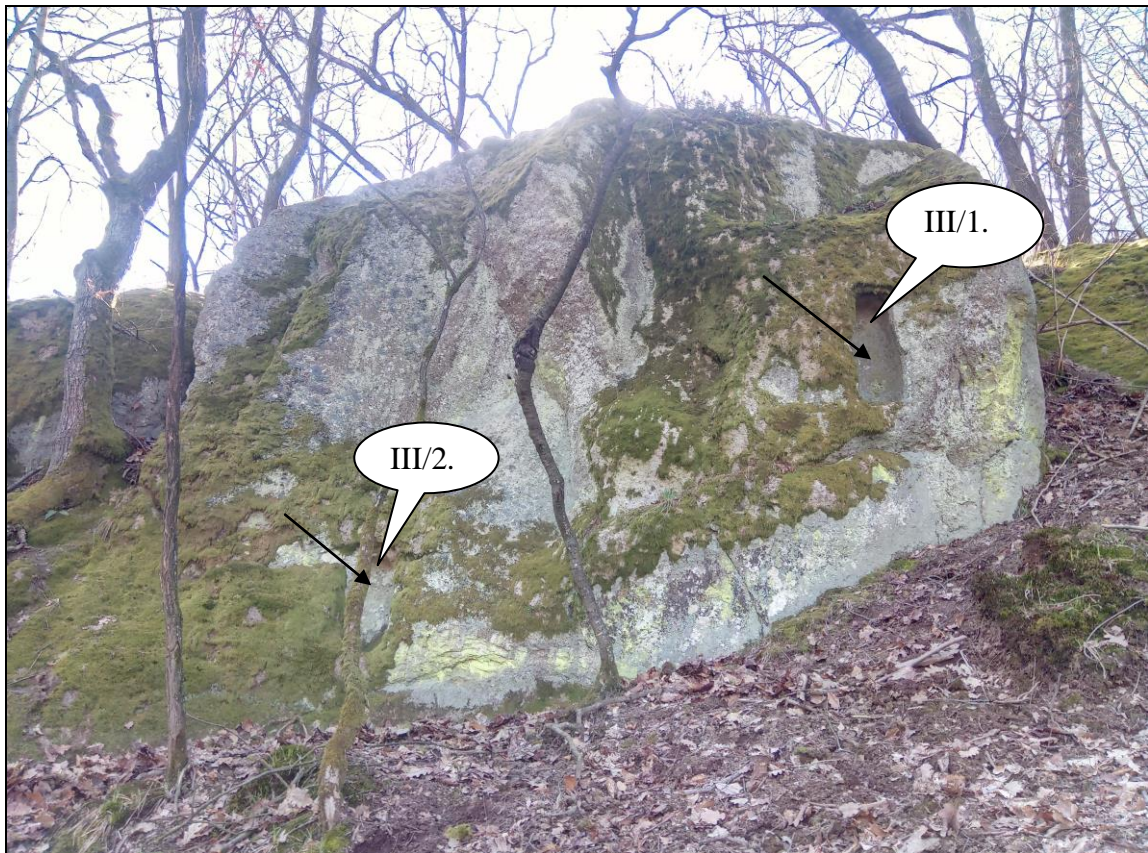
Az 1. lelőhely (B.1.b), a kőbánya mellett az I/1. kőfülkével.



A kőbánya melletti I/2. kőfülke.



A 2. keletibb lelőhely első ún. fenti sziklája (B.1.c) a II/1. és II/2. fülkékkel.



A 3. szikla (B.1.d) a második lelőhelyen a III/1. és III/2. fülkékkel.

5. Bibliográfia

- Bartalos Gyula (1885): Eger vidékének történetírás előtti emlékei – In: Kabos Kandra (szerk.), Adatok az Egri Egyházmegye történelméhez. I. Eger, 322-362 p.
- Bartalos Gyula (1891): Egervidéki „kaptárkövek” és barlangok – Archeológiai Értesítő XI., 136-141 p.
- Baráz Csaba, Mihály Péter (1995-1996): A Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kaptárkő topográfia újabb eredményei és a fülkék rendeltetésének vizsgálata – Egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve XXXI-XXXII.
- Baráz Csaba (1997): Bartalos Gyula (1839-1923) régészeti-történeti kutatásai – Egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve 33: 177-249 p.
- Baráz Csaba (1998): Szakrális táj. Kultúrtájkarakterológia a kaptárkövek ürügyén – Műemlékvédelem 6: 316-322 p.
- Baráz Csaba (1999a): Kaptárkövek a Bükkalján – Sziklaméhészettől a magyar ősvallásig – Debrecen.
- Baráz Csaba (1999b): A bükkaljai kaptárkövek II. – A kaptárkövek kultúrtörténete – Földrajz Tanítása 1-2:10-18.
- Baráz Csaba (2000): Kaptárkövek. Szakrális köemlékek a Bükkalján – Eger.
- Baráz Csaba (2002): Kaptárkövek a Bükkalján. In: Baráz Cs. (szerk.): A Bükki Nemzeti Park. Hegyek, erdők, emberek – Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, 365-379 p.
- Baráz Csaba, Ilonczai Zoltán, Schmotzer András (2007): Kaptárkövek völgye – Bábakalács füzetek - 7., BNPI, Eger.
- Baráz Csaba, Kiss Gábor, Holló Sándor (2011): Szakrális köemlékeink – Kaptárkövek Magyarországon – VM KTHÁ, Budapest.
- Dövényi Zoltán (szerk) 2010: Magyarország kistájainak katasztere. Második átdolgozott és bővített kiadás. MTA Földtudományi Kutatóintézet, Budapest
- Gyalog L. (szerk.)(2005): Magyarázó Magyarország fedett földtani térképéhez. 1:100 000. Magyar Állami Földtani Intézet, Budapest.
- Klein Gáspár (1939): Borsod vármegye és népességének története – In Vármegyei Szociográfiák V. Borsod vármegye, Budapest.
- Kolacsovsky Lajos (1934): A Bükk kaptárkövei – Turisták Lapja 46: 219-223.
- Kubinyi Ferenc (1865): A szomolyai kaptár-völgy – Budapesti Szemle III.(10): 452.
- Lengyel E 1952: Erdőbénye környékének földtana Magyar Állami Földtani Intézet Évi jelentése, 71-78 p.
- Lengyel E 1954: Abaújszántó és környékének földtani és közettani vizsgálata Magyar Állami Földtani Intézet Évi jelentése, 93-104 p.
- Matisz Csaba (2026): Abaújszántó – Boglyos völgyi kaptárkövek. Kézirat.
- Mihály Péter (1976): A Heves megyei kaptárkövek topográfiája – Egri Múzeum Évkönyve XIV: 245-292.
- Mihály Péter (1978-1979): A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kaptárkövek topográfiája – Herman Ottó Múzeum Évkönyve XVII-XVIII: 33-86.
- Mihály Péter, Baráz Csaba (1995-1996): A Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kaptárkő topográfia újabb eredményei és a fülkék rendeltetésének vizsgálata. Az Egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve XXXI-XXXII. pp. 63–105.
- Pentelényi L. (szerk.)(2000): Magyarázó Magyarország 100 000-es földtani térképe M-34-139 Szerencs. – Magyar Állami Földtani Intézet kiadása.
- Saad Andor (1958): A „kaptárkövek” védelméről. – Természettudományi Közlöny 12: 561-562.
- Saad Andor (1963): A kaptárkövekről – Egri Múzeum Évkönyve I: 81-88.

Saad Andor (1966): Megoldott rejtély – Természettudományi Közöny (9).

Saad Andor (1972): Adatok a kaptárkövek eredetének, korának és rendeltetésének meghatározásához – Herman Ottó Múzeum Évkönyve XI: 105-121.